

Cilvēku biomonitoringa padomes sēdes Protokols Nr.2

Rīgā

2017. gada 13. jūnijā

Sanāksme notiek: Veselības ministrijā, Brīvības ielā 72, 309. telpā

Sanāksmes sākums: plkst. 15:00

Sanāksmes beigas: plkst. 16:25

Sanāksmi vada: prof. Dz.Mozgis – Padomes priekšsēdētājs, Slimību profilakses un kontroles centra direktora vietnieks sabiedrības veselības un profilakses jautājumos

Sanāksmē piedalās:

Padomes dalībnieki:

Dzintars Mozgis, Inese Mārtiņšone, Normunds Kadiķis, Anita Segliņa, Inese Paune, Māris Valdovskis, Vilnis Dzērve

Uzaicināti:

Agnese Osīte – Latvijas Universitāte, Ķīmijas fakultāte

Vitalijs Rodins – RSU Darba drošības un vides veselības institūts

Vita Rovīte – Latvijas Biomedicīnas pētījumu un studiju centra Genomu datubāzes vadītāja

Uldis Berķis – Valsts izglītības attīstības aģentūra

Anita Jurševica – Veselības ministrija, Juridiskās nodaļas vadītāja vietiece

Protokolē: Inese Mārtiņšone, RSU Darba drošības un vides veselības institūts, Higiēnas un arodslimību laboratorijas vadītāja

Darba kārtībā:

1. Pirmās sēdes protokola apstiprināšana.
2. Eiropas Kopīgās programmas projekta (EJP) "European Human Biomonitoring Initiative" (HBM4EU) virzība, pirmajā pusgadā paveiktais un turpmākie darba uzdevumi.
3. Vadlīniju izstrāde komunikācijas jautājumu risināšanai ar pētījumos iesaistītajām personām.
4. Juridiskie aspekti bioloģisko materiālu iegūšanai cilvēku biomonitoringa pētījumu sabiedrības veselības interesēs veikšanai, personas datu aizsardzība, ētikas prasības.
5. Citi jautājumi

Sēdes gaita:

1. Visi klātesošie padomes locekļi ir iepazinušies ar iepriekšējās sēdes protokolu un viņiem nav iebildumu. Komentārs no N. Kadiķa: vēlams sēdes protokolu sagatavot un izsūtīt ātrāk. Pirmās sēdes protokols tiek apstiprināts pēc noklusējuma.
2. I. Mārtiņšone:
  - HBM4EU projektam ir izveidota Interneta lapa un drukāts informatīvais materiāls, kas tika izdalīts visiem sēdes dalībniekiem.
U. Berķis: VIAA jau gatavo informatīvā materiāla tulkojumu latviešu valodā.
Latviskajā versijā varēs ielikt arī paskaidrojošu informāciju par Biomonitoringa padomi.
  - Padomes locekļi ir aicināti pieteikt dalībai projektā Latvijas ekspertus, kas varētu piedalīties informācijas izvērtēšanā saistībā ar ftalātiem un DINCH – toksikologi (dzīvnieku vai cilvēka ekspozīcija), *in silico* izvērtēšanas speciālisti.
  - 7. darba paketes ietvaros tika pieprasīta informācija par Latvijā veiktajiem pētījumiem sakarā ar prioritātes vielām. RSU ir sniegusi informāciju par 2 darba vides pētījumiem un mātes pienu pētījumu. Apkopojot informāciju ir konstatēts, ka līdz šim veiktajiem pētījumiem, bieži trūkst detalizēta aprakstošā informācija, kas sekmētu rezultātu salīdzināšanu ar citās valstīs vai dažādās pētnieku grupās veiktiem pētījumiem. Tāpēc ir piedāvājums ieviest noteiktas formas pavadošu anketu (vadlīnijas), jaunu pētījumu uzsācējiem, kurā vērstu uzmanību kāda informācija nepieciešama apkopot un detalizēti aprakstīt par mērķa populāciju, tās atlases kritērijiem, datu savākšanu, analīžu vākšanu, testēšanas metožu aprakstu un ētikas jautājumiem utt. Tas ļaus efektīvi apkopot informāciju par Latvijā veiktajiem pētījumiem, kā arī izmantot to starptautiskai sadarbībai.
  - HBM4EU projekta ietvaros projekta darba grupu vadītājiem ir nosūtīta informācija par Latvijas institūcijām un organizācijām, kas iesaistītas Cilvēku Biomonitoringa padomē Latvijā un ir ieinteresēti biomonitoringa jomas attīstībā. Šī informācija būs izvietota HBM4EU projekta mājas lapā.
  - Tika nominēti cilvēki (no ieinteresētajām institūcijām), kas projekta ietvaros varētu veikt apmācību vai piedalīties apmācībā par biomonitoringa jautājumiem.
  - Tika saņemts izskatīšanai un komentēšanai dokuments par biomonitoringa rādītāju izvērtēšanu. Dokuments ir sastādīts pārskatāmi un izsmeļoši, no Latvijas dalībnieku puses nekādi komentāri vai papildinājumi nebija pieteikti.
  - Tika saņemts izskatīšanai un komentēšanai dokuments par ķīmisko vielu prioritizācijas stratēģiju. Šis dokuments ir pārsūtīts visiem padomes locekļiem, no kuriem ir sagaidāmi komentāri līdz 19. jūnijam.
  - 12. jūnijā bija rīkots vebinārs par ētikas prasībām Latvijas pētījumu iekļaušanai Eiropas sistēmā. Bija saņemtas arī attiecīgas ētikas vadlīnijas. Šis jautājums tiks apspriests sēdes 4. punktā.
  - Tika aizsūtīta informācija par Latvijā plānotajiem biomonitoringa pētījumiem – joda un dzelzs deficīta pētījumiem. Ir nepieciešams nodrošināt to, ka nākotnes pētījumu datus un/vai paraugus varēs izmantot arī HBM4EU projekta nolūkiem.
  - Tiek pieprasīts nominēt kontaktpersonu, kas varētu palīdzēt izprast dažādu valsts veselības reģistru (slimību reģistrs, nāves cēloņu reģistrs, vēža reģistrs utt.)

pieejamību un datu sasaistes iespējamību. Ir nolemts nominēt prof. Dz. Mozgi šādas kontaktpersonas lomā.

A. Osīte:

- LU ir sākusī darbību projekta ietvaros šī gada sākumā un piedalās 9. un 12. darba paketēs.
- 9. darba paketes ietvaros ir izveidoti kritēriji analītiskajiem metodēm biomarķieriem un matricām, kā arī izpētītas vairāk, nekā 50 publikācijas par kadmija noteikšanu dažādās matricās.
- 12. darba paketes darba uzdevumi vēl nav definēti sakarā ar darba grupas vadītāja slimību.

3. Tika nolemts apvienot 3. un 4. sēdes jautājumu apspriešanu.
I. Mārtiņšone: HBM4EU projekta ietvaros ir saņemta aptauja par to, kādā veidā tiek veikta komunikācija ar veselības pētījumu dalībniekiem: vai komunikācija notiek rakstiski/personīgi, vai tiek piesaistīti ārsti utt.

Veselības inspekcija šī gada laika izstrādās vadlīnijas sabiedrības informēšanai par vides veselības faktoriem, t.sk. par biomonitoringa rezultātiem.

V. Rovīte: pieredze komunikācijā ar pētījumu dalībniekiem:

- dalībnieki ir vairāk motivēti piedalīties ja tiem tiks paziņoti viņu rezultāti. Savukārt, tas prasa vairāk darba resursu – rezultātu apkopošana, nosūtīšana/komunikācija utt.;
- genoma pētījumu rezultāti tiek nosūtīti dalībniekiem, bet tos izskaidro ārsti;
- Latvijā pastāv valodas barjera – krievu tautības dalībniekiem dažreiz nepieciešams sniegt rezultātus iztulkotus krievu valodā.

Piedāvājums komunikācijas vadlīnijās rezultātu izskaidrošanai izsniegt cilvēkam nosūtījumu no ģimenes ārsta pie konkrēta speciālista, kas spēs paskaidrot iespējamo ietekmi uz veselību.

Jautājums par iepriekš savākto bioloģisko paraugu turpmāku izmantošanu biomonitoringa pētījumos, kam ir nepieciešama dalībnieka piekrišana:

V. Rovīte: Latvijā šobrīd pastāv vairāki likumiski akti, kas regulē bioloģisko paraugu izmantošanu dažādos specifiskajos gadījumos: donoru likums, genomu izpētes likums. Šobrīd ir izveidota darba grupa ar Veselības ministrijas Centrālās medicīnas ētikas komisijas atļauju, kas strādā pie vienotā biobankas likuma izstrādes.

Somijas biobankas likums: iedzīvotāji tiek informēti par pētījumiem, kuros viņu paraugi tiks izmantoti, un viņiem ir iespēja atteikties. Citādi viņu paraugi tiek izmantoti, ievērojot visas ētikas prasības.

Komentārs: ir jānodrošina, ka cilvēks ir informēts, kādā veida darbībām ar viņa biomateriālu viņš dod savu piekrišanu, un visu iedzīvotāju apriori piekrišana var būt pretrunā ar ētikas principiem.

Dz. Mozgis: ir iespējamās situācijas, kad iepriekš iegūtā parauga donors uz pētījuma brīdi ir jau miris. Ir jānolemj, kā tiek risināta problēma ar viņa piekrišanu dalībai pētījumā.

Komentārs: šobrīd likumi nosaka, ka šajā gadījumā viņa materiālu var izmantot tikai ja viņš dzīves laikā bija atļāvis, bet ja mirušā griba nav zināma – ja viņa tuvākie radnieki tam piekrīt.

Dz. Mozgis: ir jānolemj, ja biomonitoringa pētījuma gaitā tiek konstatēts paaugstināts analizējamās ķīmiskās vielas līmenis, vai šis rezultāts tiks komunicēts individuāli konkrētam cilvēkam, vai nē. Šāda veida informēšanu veikt nepieciešams tikai gadījumos, ja ir pamatotas aizdomas par negatīvo ietekmi uz cilvēka veselību, vai ja viņš pats pieprasa savus pētījuma rezultātus. Tomēr, vides piesārņojuma faktoru jomā varbūtība, ka iedzīvotājiem tiks konstatēti ķīmisko vielu līmeņi, kas būtiski apdraud viņu veselību, ir maza. Turklāt, tādas informācijas izplatīšana var novest pie nevajadzīga plašas publikas uztraukuma, kā arī izraisīt konkrētajai personai psihosomatiskos simptomus, kas var pasliktināt viņa veselību neatkarīgi no vides piesārņojuma.

Sēdē ir nolemts, ka saistībā Latvijas biobankas likuma izstrādī atbalstīt pieeju, ka par pamatu tiek izmantots Somijas modelis, kā arī tas, ka individuālie pētījuma dalībnieki tiks informēti par viņu rezultātiem tikai gadījumos, ja ir pamatotas aizdomas par negatīvo ietekmi uz cilvēka veselību, vai ja viņi paši pieprasa savus pētījuma rezultātus.

5. Citi jautājumi:

- Ir nolemts, izveidot slēgtu elektronisko resursu biomonitoringa padomes lietvedības un HBM4EU dokumentu apmaiņai padomes dalībnieku starpā. Biomonitoringa padomes locekļi pēc noklusējuma aņņemas neizplatīt šo informāciju bez padomes apstiprināšanas. RSU aņņemas noskaidrot veidus šāda elektroniskā resursa izveidei.
- Padomes locekļiem līdz nākamai sēdei ir jāapsver un jāpiedāvā ķīmiskās vielas, kas būtu prioritāras Latvijā.

M. Valdovskis: Zemkopības ministrija joprojām atbalsta 1. sēdē pausto piedāvājumu iekļaut dioksīnus un PCB Latvijas prioritārajās vielās.

N. Kadiķis: Latvijā nav īpašu prioritāro vielu, kurām būtu jāpievērš uzmanība, ja neskaita tās, kas tiek periodiski aktualizētas plašsaziņas līdzekļos un no NVO puses, lai novērstu šīs bažas.

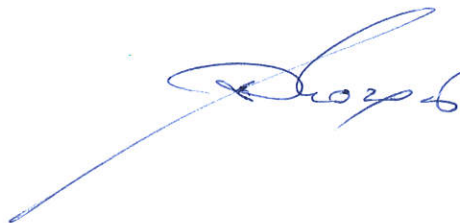
Jautājums: vai HBM4EU projekta pētījumi pamatosies uz jau esošajiem bioloģiskajiem paraugiem, vai arī paraugiem, konkrēti ņemtiem šim nolūkam?

Atbilde: daļa no projekta dalībvalstu plāno izmantot iepriekš savāktos paraugus, bet projekta ietvaros būs arī iespēja analizēt arī jaunus paraugus.

Komisijas priekšsēdētājs pasludina sēdi par slēgtu.

Sēde tiek slēgta plkst. 16:25

Padomes priekšsēdētājs

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Dz. Mozgis', written in a cursive style.

Dz. Mozgis

Protokolēja:

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Inese Mārtiņsoene', written in a cursive style.

Inese Mārtiņsoene

13.06.2017.